

2.6. АУГМЕНТ И ИНЈУНКТИВ

Секундарни наставци у грчком везују се за претерит — прошлу радњу. Медјутим, у праиндоевропском је глаголска основа са секундарним наставцима имала значење ванвремене констатације, тзв. инјунктива. Као категорија инјунктив је жив у индоиранском, нпр. вед. *divé-dive sūryo darsátó bhūt* „сунце се појављује (досл.: бива видно) из дана у дан“.¹⁵¹ За исказивање прошле радње, облицима инјунктива предмеће се аугмент. То је наглашен префикс, по пореклу вероватно прилог, „раније“ или сл.,¹⁵² који је првобитном ванвременом облику инјунктива давао значење прошле радње. Посведочен је поред грчког само још у индоиранском, јерменском и фригијском: ѓфере = стинд. *ábharat* = јерм. (аор.) *eber*, али се узима да је морао постојати још у заједничком прајезику. Зависно од почетног гласа глаголске основе, у грчком се разликује „силабички“ и „темпорални“ аугмент.

2.6.1. Силабички аугмент

Слоготворно *é-* у функцији аугмента долази код глаголских основа које почињу сугласником, нпр. *impf.* *ἔ-φερον*, *ἔ-τίθην*; *аор.* *ἔ-στη-ν*, *plpf.* *ἔ-λελοίπ-ειν*. Такође код оних које су (у прагрчком) почињале са *u* иза кога је следио вокал задњег реда, нпр.: *ἔ-ώθου-ν* : стинд. *á-vadhī-t* „удари“ (с дужењем почетног вокала након испадања *f* у атичком, уп. ат. *ἔάγην* са дугим : хом. *ἔάγη* са кратким *-ᾱ-*, ат. *ἔᾰλων* : арк. парт. *ἑᾰλό-ντοίς*. Почетно *ṛ-* од ие. **sr-* или **ur-* удваја се: *импф.* ат. *ἔρρει*, хом. *ἔρρεε* = стинд. *asravat* < **e-sreue-t*.

2.6.1.1. Силабички аугмент контрахује се у *ei-* са почетним *e* испред кога је испало *s-* *l-* или *u*: *plpf.* *εἰστήκ-ειν* (од *ἔστηκε*) < *e-se-stāk-*; *аор.* *εἶ-μεν* (*ἶημι*) < **e-je-men*; *impf.* *εἰργάζε-το* < **e-ueg-* (млађи облик *ἠργάζετο*, в. ниже 6.2). Код Хомера су ови облици често још неконтраховани, тако *ἔ-ειπο-ν* < **e-ueik^h-*. У аористу *εἶδον* < **é-ḡid-o-ν* = стинд. *á-vida-m* аугмент се контраховао са почетним *u*-основе.

2.6.2. Темпорални аугмент

Код коренова који су у индоевропском почињали ларингалом, аугмент се најпре бојио зависно од боје ларингала, а затим, по његовом испадању, стезао са следећим вокалом: *импф.* *ἦγειρον* < **e-H₁gerio-m*; хом. *аор.* *ῶρ-το* < **o-H₃r-to*; *impf.* ат. *ἦ(ν)*, хом. *ἦ-α* < **e-H₁es-m* (стинд. *ásam*); *impf.* *ἦγε* < **a-H₂age-t* (= стинд. *ájat*) < **e-H₂ege-t*. На основу тих случајева се дужење вокала, по аналогiji, пренело и на оне где би се нормално очекивао силабички аугмент: *impf.* *ἴσθη-ν* (дуго *ī*) уместо **εἴσθην* < **e-sistā-m*; *аор.* *ἠργάσσα-το* уместо *εἰργάσσα-το* < **e-ueg-* (уп. више 6.1.1); *impf.* *ῶμοζον*

¹⁵¹ *divé-dive* удвојени локатив, уп. лат. *dius* ‘по дану’ < **diuos* gen./abl. sg.; *sūryo* < **suH₂lios* поред *ἥλιος*, хом. *ἠέλιος* < **seH₂uelios*; *darsáto* nom.sg. m. од *darsáta-* ‘(који треба да буде) виђен’, корен као у *δέркоμαι*; *bhūt* = хом. *φῶ*, варијанта без аугмента од *ἔφῶ* = стинд. *ábhūt* са значењем прошле радње!

¹⁵² У гласовној симболици *e* изражава нешто што је удаљено у времену или простору, уп. нпр. *ἔ-κεῖνος* ‘онај (удаљени, раније споменути)’.

(οἰμῶζω, од узв. οἴμοι). У неким случајевима кад глаголска основа почиње дугим вокалом или дифтонгом εϋ аугмент остаје неозначен: ἦκον, εὕρισκον (поред ἤρισκον) од ἦκω, εὕρισκω.

2.6.2.1. Дуги аугмент

У млађем атичком (од 400. г. пре Хр.) јавља се ἠ-βουλόμην, ἠ-μελλον према ἠθέλον од ἐθέλω схваћеног као да је од варијанте без почетног вокала θέλω.¹⁵³

2.6.3. Место аугмента

Код превербалних форми аугмент по правилу долази пред кореном иза преверба, нпр. ἀπ-έ-φερον; изузетке чине случајеви где се превербална форма семантички осамосталила и изгубила везу са симплексом (нпр. ἠν-ειχό-μην, од ἀνέχομαι ‘подносим’ које се семантички осамосталило од ἔχω), ἠμφί-εσ-α ‘обукох’ (у атичком нема простог ἔννυμι, за ‘обући’ нормалан глагол је ἀμφιέννυμι). Деноминали од именских сложеница увек имају аугмент на почетку, нпр. ἠθύμουν од ἀθυμέω (ἄ-θυμος).

2.6.4. Облици претерита без аугмента

У хомерском језику индикативи прошлог времена (аориста, имперфекта) веома су честа појава, нпр. импф. λέγε поред ἔ-λεγε, аор. ἶδεν поред ε-ἶδεν, плпф. τέτυκτο поред ἐ-τέτυκτο. Праузори су били облици инјунктива, који су због својих секундарних наставака употребљени као претерити након што је инјунктив као категорија нестао. То значи да језик епа сеже у времена употребе инјунктива. Тако је аугмент постао факултативан, а дистрибуција облика са и без аугмента условљена је метром. У микенском такође долазе глаголски облици који се састоје само из примарне основе и секундарног наставка: *do-ke* = хом. δῶ-ке, *de-ka-sa-to* = хом. δέξατο итд. (са аугментом само *a-pe-do-ke* /ἀπ-έ-δωκε/ у једној зависној временској реченици). У неким случајевима можда се ради о још очуваној ванвременој констатацији, тј. о функцији инјунктива.

2.6.4.1. Епски итеративни претерити

У епском (јонском) језику јављају се облици прошлих времена од основе без аугмента проширене суфиксом -σκε/о-; код атематских глагола је нулска база; као тем. вокал јавља се -ε- и -α-: ἴστα-σκε, πέρνα-σκε, δό-ско-ν; μαχέ-σκε-το, φιλέε-σκε, ἴδε-σκε; στρέψα-σκε. Код Херодота долазе само тематски облици: βαλλέσκετο, λάβεσκε. Вокал -ε- вероватно је уопштен из случајева као хом. καλέσκε-то < *kIH₁-s \acute{k} e-, где је корен у другом слогу имао ε < H₁.

¹⁵³ Нејасно је порекло хом. ἠ-εἶδ-ης, ат. ἦδει (од οἶδα) < *ἠ- \acute{f} (ε)ιδ-. Староиндијски има каткад дуг аугмент \bar{a} - пред кореновима који су почињали ларингалом, нпр. импф. \bar{a} vṛṇak од vṛṇakti ‘окреће’ (7. класа, уп. горе 1.1.3.1), али то није случај са кореном *ueid-, уп. стинд. *a-ved-am* ‘знађах’.